

باشیم. در عین حال نکاتی به نظر رسید که شاید تأمل در آن‌ها راهگشا باشد.

الف) توجه به آموزش در کنار تربیت تمام‌ساحتی

در این گفت‌وگو به این موضوع اشاره شد که رویکرد مجتمع در اوایل، تلفیق آموزش‌های درسی و آموزش‌های مذهبی بوده است و بعداً با حضور آقای دکتر گلزاری و دکتر احمدی، مسئولان مجتمع با شک و تردید در این مسئله روبه‌رو شده‌اند. به نظر می‌رسد این شک و تردید اشکالاتی را به وجود آورده است که نمی‌شود به سادگی از آن گذشت. هر دو مورد (آموزش مطالب درسی و مذهبی) بسیار مهم‌اند و مورد انتظار و خواست تقریباً همه والدین هستند و البته این یک امر طبیعی است. زیرا به راحتی نمی‌توان از قبولی در رشته‌ای خوب و در یک دانشگاه خوب چشم پوشید. شاید مهم‌ترین وجهی که خانواده‌ها حاضر به پرداخت شهریه می‌شوند همین وجه باشد. البته نه اینکه ابعاد دیگر پرورشی برای آن‌ها مهم نباشد. بدون شک همه جنبه‌های رشد برایشان مهم است که در جای دیگر اشاره خواهیم کرد.

در این گفت‌وگو به این موضوع اشاره شده است که در زمینه ساحت‌های تربیتی مندرج در سند تحول سعی می‌کنیم برنامه‌هایی در مدرسه‌ها داشته باشیم. واقعیت این است که این موضوع باید جدی‌تر گرفته شود. دلیل من مشاهدات رفتاری دانش‌آموزان به‌ویژه در مقاطع بالاتر است. مثلاً دانش‌آموزانی که از مقطع پایین‌تر به مقطع بالاتر می‌روند در بعضی زمینه‌ها ضعف‌هایی دارند. درصد زیادی از آن‌ها در حد انتظار ظاهر نمی‌شوند. در کسب مهارت‌های زندگی، تحمل سختی و نامالیقات، نظم و انضباط یا حتی اطلاعات مذهبی، روخوانی قرآن، آموزش احکام و نماز و مبانی اعتقادی، به‌ویژه در بعد شناختی، آن‌گونه که باید و شاید ظاهر نمی‌شوند. به نظر برنامه منسجم و مشخصی در این زمینه‌ها نداشته‌ایم. باید برای هر یک از ساحت‌های تربیتی در هر مقطع تحصیلی برنامه‌ای تعریف و آن برنامه را برای اجرای دقیق به مدرسه‌ها ابلاغ کرد و بر آن نظارت داشت تا به نتیجه برسد. نباید کار را به مدرسه‌ها واگذار و سپس موضوع را تمام شده تلقی کرد؛ چرا که پیوسته بودن این‌گونه فعالیت‌ها در مدرسه‌ها ما را به مقصد نمی‌رساند. مهم این است که فعالیت‌های همه مقاطع در یک راستا صورت گیرد و برنامه هر مدرسه به‌طور دقیق مشخص باشد. البته به هیچ وجه منکر فعالیت‌های بسیار خوب

سید احمد حسینی شریف کارشناسی ارشد خود را در رشته ادبیات فارسی از دانشگاه یزد گرفت. وی در سال ۱۳۶۱ به عنوان مربی



تربیتی مدارس یزد کار خود را آغاز کرد و تا سال ۱۳۷۰ که معاون پرورشی اداره آموزش و پرورش شهرستان یزد شد، دو سال مسئول اتحادیه انجمن اسلامی دانش‌آموزان استان یزد و ۵ سال کارشناس فرهنگی اداره آموزش و پرورش شهرستان یزد بود.

از سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۷۹ تدریس در مدارس خارج از کشور (امارات متحده عربی) را تجربه کرد و مدرس کارورزی دانشگاه فرهنگیان شد. بعد از آن فعالیت خود را در دبیرستان دوره دوم حضرت جواد الائمه (ع) به عنوان دبیر، مشاور تحصیلی، معاون و مدیر شروع کرد که تا امروز ادامه یافته است.

فرصتی دست داد، در شماره قبل مجله مدرسه ما، گفت‌وگوی بین مدیرعامل محترم جناب آقای مهندس سفید را با جناب آقای گلدان‌ساز تحت عنوان «کندوکاوی بر چشم‌انداز آینده» مطالعه کردم. گفت‌وگوی خوبی بود. مباحثی مطرح شده بود که باعث امیدواری و خوشحالی است و این نوید را می‌دهد که انشاءالله روزه‌به‌روز مجموعه بالنده‌تری را شاهد

نقد و بررسی



گام‌هایی برای بالندگی

■ سید احمد حسینی شریف
مدیر دبیرستان پسرانه دوره دوم



مدرسه‌هایمان نیستیم؛ اما مسئله این است که تمام فعالیت‌ها از ابتدایی تا متوسطه باید به‌مثابه جزئی از اجزای یک مجموعه منظم باشند که کاملاً با هم هماهنگ‌اند و هیچ‌کدام سازمخالف نمی‌زنند.

خوشبختانه موضوع تربیت تمام‌ساحتی یا به‌اصطلاح تربیت همه‌جانبه کاملاً برای مسئولان مدرسه‌ها جا افتاده است و اکثریت قریب به اتفاق مدیران آن را پذیرفته‌اند؛ اما تحقق این امر مستلزم چند چیز است که امیدواریم با تنظیم برنامه راهبردی که قرار است به‌زودی آماده شود، به وقوع بینجامد. این امور عبارت‌اند از:

۱. آموزش نیروهای انسانی به‌منظور تغییر و تحول و حرکت به‌سوی وضع مطلوب؛
۲. آموزش مستمر و هدفمند خانواده‌ها، به‌طور خیلی جدی و با برنامه مشخص؛
۳. تعریف فعالیت‌های خاص متناسب با همه ساحت‌های تربیتی برای هر مقطع تحصیلی به تفکیک جنسیت، یعنی آموزش و رشد علمی در حد مطلوب، آموزش اعتقادی و اخلاقی در حد مطلوب و همین‌طور سایر موارد؛
۴. نظارت و ارزیابی از طرف کارشناسان دفتر مرکزی و حضور مداوم در متن برنامه‌ها و فرایند فعالیت‌ها؛
۵. ایجاد یک نظام بهره‌وری و پاداش در مقابل کار خوب و پاسخگویی در مقابل کم‌کاری؛
۶. ایجاد نظامی منسجم و هماهنگ و برقراری پیوستگی بین مقاطع تحصیلی.

ب) لزوم انتخاب معیاری درست

«داشتن مدرسه برای همه، نه برای یک قشر خاص» نکته عنوان‌شده دیگر در این گفت‌وگو بود. به نظر می‌رسد این دیدگاه بی‌اشکال نباشد. مدرسه هنر، مدرسه دینی، مدرسه صرفاً علمی، مدرسه فنی و مهارتی، مدرسه استثنایی و... هر کدام ویژگی‌های متفاوتی دارند و امکانات خاص خود را می‌طلبند. ما نمی‌توانیم در یک مدرسه همه این‌ها را در حد خیلی مطلوب داشته باشیم. به هر حال تقسیم‌بندی‌هایی باید باشد. باید یک‌گزینه‌ی نسبی داشته باشیم. بدون معیار نمی‌شود همه را در یک جا جمع کرد و آموزش باکیفیت داد. اختلاف تا یک حدی طبیعی است؛ اما اگر در مدرسه‌ای بین بچه‌ها، چه از نظر توانمندی‌های بالقوه و چه از نظر انگیزه‌ها و اهداف، تفاوت زیاد باشد، آموزش آن‌ها در کنار هم کار منطقی و درستی نیست و امر تربیت را با مشکل مواجه می‌کند. به‌طور قطع ما باید معیاری را در گزینش داشته باشیم. دانش‌آموزان ویژگی‌های متفاوتی دارند و برای رشد و بالندگی محیط مناسب

خود را می‌طلبند. بنابراین اگر تفکیک بر اساس یک منطق درست باشد، کار درستی است و اتفاقاً به‌نفع همه دانش‌آموزان است و اساساً فلسفه تأسیس هنرستان‌ها نیز همین تفاوت‌هاست.

ج) توجه به اطاعت‌پذیری و تاب‌آوری دانش‌آموزان

نکته مهم در تعریف دکتر امانی طهرانی از دوره‌های تحصیلی و تطبیق آن با حدیث شریف پیامبر اکرم (ص) دقت و توجه بیشتر در هفت سال دوم زندگی بچه‌هاست که در اختیار ما هستند. آن‌طور که از روایات بر می‌آید، حدوداً از پایه دوم ابتدایی تا پایه هشتم متوسطه اول (۷ تا ۱۴ سالگی) بچه‌ها باید اطاعت‌پذیر تربیت شوند و متناسب با سنشان در معرض سختی‌هایی تعریف شده قرار گیرند تا مقاوم بار بیایند. بیشتر دانش‌آموزان مدرسه‌های ما، همه چیز در اختیارشان قرار می‌گیرد و تقریباً تمام خواسته‌هایشان از طرف خانواده برآورده می‌شود، به‌طوری‌که معمولاً شکننده هستند و از طرفی برخی اوقات پرتوقع و طلبکارند و کمتر قدر نعمت‌ها را می‌دانند. گویا زمین و زمان وظیفه دارند همه چیز را برای آن‌ها آماده کنند. بیشتر اوقات تاب‌آوری و تحمل این بچه‌ها در برابر ناملامت بسیار کم است. در این خصوص بچه‌های مدرسه‌های محروم و حتی مدرسه‌های دولتی رشد یافته‌ترند؛ زیرا بیشتر با مشکلات روبه‌رو می‌شوند. بنابراین تحملشان در برابر ناملامت بیشتر است؛ لذا باید خانواده‌ها را هم به خوبی آموزش داد و آنان را با برنامه‌های مدرسه هماهنگ کرد. علاوه بر این تجربه نشان داده است بچه‌هایی که در کنار درس کم‌وبیش به کاری مشغول هستند، کمتر به دیگران وابسته‌اند، استقلال بیشتری دارند و زودتر برای زندگی آماده می‌شوند و قدر زحمات پدر و مادر خود را هم بیشتر می‌دانند.

د) تلاش برای تربیت دینی

در مورد تربیت دینی فکر می‌کنم، چه در زمینه مناسک و چه در کسب اخلاق و ارزش‌ها، برنامه مدون و مشخصی نداریم. اساساً جای کارشناسی خبره و متخصص در زمینه تربیت دینی در مجتمع ما خالی است و متولی مشخصی در این زمینه نداریم. هر مدرسه برنامه‌های خاص خودش را اجرا می‌کند. فراموش نمی‌کنم در زمان تصدی آقای مهندس سفید در امور تربیتی، در حالی که از طرف وزارتخانه هیچ برنامه‌ای راجع به آموزش احکام وجود نداشت، کتابچه‌های احکام چاپ شد و آن را در مدرسه‌های یزد توزیع کردند و به مسابقه گذاشتند. کار بسیار

ارزشمند و مفیدی بود. خیلی خوب است که در حال حاضر نیز در مدرسه‌هایمان، چه در ابتدایی و چه در متوسطه، به‌طور پیوسته و هدفمند هم آموزش مناسکی مثل احکام طهارت، نماز، روزه و... داشته باشیم و هم آموزش فضائل اخلاقی مثل صداقت، وفای به عهد، امانت‌داری و هم برنامه‌ای مشخص برای مناسبت‌های گوناگون؛ مثلاً اگر از دانش‌آموزان سؤال کنید چقدر با شخصیت امامان، حتی امام جواد (ع) که مدرسه‌تان به نام ایشان مزین است، آشنا هستید، بعید است دریافت خوبی داشته باشید.

ما می‌توانیم از قالب‌های هنری مثل سرود، نمایش، قصه‌گویی و... استفاده کنیم و اخلاق و احکام و... را بسیار بهتر و باکیفیت‌تر آموزش دهیم. مرحوم شهید باهنر، خدا رحمتشان کند، می‌فرمودند: «تربیت را از جایی آغاز کنید که بچه‌ها دوست دارند و به جایی ختم کنید که مورد نظر شماست.» بالاخره حداقل‌هایی را از برنامه‌های دینی باید یاد بگیرند و عمل کنند.

آگاهی بچه‌های ما به مبانی اعتقادی هم واقعاً ضعیف است. البته نمی‌خواهم با مدرسه‌های دیگر در این مورد مقایسه کنم؛ چرا که مدرسه‌های دیگر هم تقریباً وضعیتی مشابه ما دارند. ما باید بینیم آیا عموم دانش‌آموزان ما مثلاً به یک ارزش اخلاقی خاص متخلق هستند که قاطعانه بگوییم حاصل آموزش ما بوده است. الان بچه‌های ما در دبستان آموزش خوشنویسی می‌بینند و با خط خوش شناخته می‌شوند. این خیلی خوب است؛ اما در زمینه ارزش‌های اخلاقی یا مناسک دینی چنین شاخصه‌ای را در بچه‌هایمان کمتر سراغ داریم. خدای نکرده نمی‌خواهم زحمات بی‌دریغ مدرسه‌ها را انکار کنم. منظور من این است که اگر فعالیت‌ها برای اهداف خاص تعریف شود، آن وقت بهتر نتیجه می‌گیریم و تغییرات مثبتی را در رفتار بچه‌ها شاهد خواهیم بود. حتی می‌توانیم ارزش‌ها و رفتارهای مورد نظرمان را در آن‌ها نهادینه کنیم.

بحث دیگر در تربیت دینی توجه به خوف و رجاست. پیامبران، از جمله پیامبر اکرم (ص)، بشیر و نذیر بوده‌اند. نه خوف تنها درست است و نه رجای تنها. به نظر من در روش‌های تربیتی باید این مسئله ساری و جاری باشد، البته به تناسب سن مخاطب و به اندازه درک و فهم آن‌ها. بچه‌ها باید یاد بگیرند حساب و کتابی هم هست و هر کسی باید پاسخگوی خطای خود باشد؛ صد البته وجه غالب در مورد کودکان باید صحبت از مهربانی خدا باشد. اینکه خدای مهربان چقدر بندگانش را دوست دارد و همواره هوای

همه بندگان را دارد. باید از نعمت های خداوند خیلی زیاد صحبت کنیم؛ اما نیم نگاهی هم به حساب و کتاب خداوند داشته باشیم.

توجه به این نکته نیز مهم است که بدانیم متولی تربیت دینی در مدرسه تنها مربی تربیتی یا معاون پرورشی نیست. معاون پرورشی و وظایف خاص خودش را دارد که وظایف سنگینی هم هستند. در واقع وظیفه تربیت دینی دانش آموزان یا بهتر بگوییم فعالیت در ساحت تربیت اعتقادی و اخلاقی به عهده تک تک عوامل مدرسه است. بنابراین شاید ذکر این نکته در اینجا لازم باشد که رفتار و گفتار ما تمام حرکات و سکنات ما حتی پوشش ما، نوع آراستگی و آرایش ما و خلاصه ظاهر و باطن ما سازنده است و به شدت روی بچه ها اثر می گذارد. نمی شود من پوشش نامناسبی داشته باشم؛ ولی از دانش آموزانم انتظار دیگری داشته باشم. لذا برای این امر مهم هم باید برنامه داشته باشیم؛ زیرا تربیت معمولاً از رفتار ما و از عشق و محبت شروع می شود، نه از آموزش. قبل از اینکه بچه ها را نصیحت کنیم، باید آن ها رفتار ما را ببینند و یاد بگیرند؛ چرا که گفته اند: «الناس علی دین ملوکهم»^۱. فرمایش امام صادق (ع) نیز راهگشاست که فرموده اند: «کونوا دعاة الناس بالخیر بغیر السننکم»^۲.

ه) توجه به شادی و حال خوب دانش آموزان

موضوع دیگر بحث شادی و نشاط در بچه هاست. به نظر من نباید فکر کنیم شاد بودن بچه ها فقط با نوازندگی و دف زدن و... ایجاد می شود. صد البته موسیقی هم از زیبایی های آفرینش و بخشی از برنامه های مدرسه است و می تواند تولید شادی کند؛ اما نکته مهم تر این است که بچه ها باید از تمام فعالیت های مدرسه و از تمام لحظات باهم بودن و تلاش کردن لذت ببرند و نشاط و شادابی از درونشان بجوشد. طبیعی است شادی واقعی زمانی حاصل می شود که رضایتمندی در آن ها ایجاد شود. آن وقت است که حال بچه ها خوب می شود و لذت می برند و حتی درس خواندن هم برایشان خوشایند است.

و) استفاده از رسانه و مواجهه با آن از طریق تفکر نقاد

نکته مهم دیگر موضوع رسانه است. ما محتوا داریم؛ اما رسانه نداریم. باید زبان و بیان و ابزار رساندن پیام را در خودمان تقویت کنیم. بچه های ما هر شب و هر صبح به محض اینکه از خواب بیدار می شوند، نخست به سراغ

اینترنت می روند. رسانه بسیار تأثیرگذار است. مثلاً اگر به بچه ها بگویید شهر یزد خشک است، هوای بدی دارد، پوست بدن را خشک و چروکیده می کند، مردم یزد افسرده و دلمرده اند یا... و این موضوعات را چند نفر نیز تکرار کنند، روی بچه ها اثر می گذارد و می خواهند از یزد فرار کنند. مثل وضعیت کنونی که وقتی به برخی می گویی تو ایرانی هستی، حالشان بد می شود. بچه ها اگر احساس رنج کنند، دیگر زندگی برایشان قابل تحمل نیست. الان بعضی از بچه ها اضطراب هویت دارند. باید عزت نفسشان را بیدار کرد تا بدانند به چه چیزی افتخار کنند. راه نجات آن ها رشد عقلی است. خداوند در قرآن به پیامبر (ص) می فرماید: «می توانی کسی را که گوش خود را بسته است، آگاه کنی» (یونس/۴۲). اول باید عقل را رشد داد و فعال کرد. آن وقت است که این عقل می تواند بفهمد و درک کند.

باید بچه ها را به فکر کردن واداریم. به سؤالاتشان پاسخ دهیم. متناسب با سنشان در دوره ابتدایی از جنبه های عاطفی و در متوسطه با استدلال وارد شویم. واقعاً بچه ها پاک اند و دل های صافی دارند. باید درکشان کنیم و با زبان خودشان با آن ها صحبت کنیم. باید سراغ فیلم کوتاه و تولید محتواهای فاخر برویم و از این ابزار به خوبی استفاده کنیم. در حال حاضر، سال هاست بعضی از دانشمندان دنیا به جای نوشتن کتاب، به خاطر تأثیرگذاری زیاد رسانه، سراغ فیلم و سریال رفته اند. شایسته است ما نیز این مهم را در نظر داشته باشیم.

جمع بندی

به طور کلی برنامه های مجتمع باید از یک انسجام برخوردار باشند. بحث تربیت همه جانبه یا به عبارتی تربیت تمام ساحتی بسیار درست است و همگی به آن معتقدیم؛ اما لازمه تحقق آن، همان طور که عنوان شد، برنامه ریزی درست و تعریف فعالیت هایی مشخص و هدفمند برای همه مقاطع تحصیلی، متناسب با سن و جنسیت دانش آموزان، و به دنبال آن نظارت و ارزیابی مداوم تا حصول نتیجه است. خوشبختانه افکار عمومی هم به این سمت پیش می رود که توجه صرف به انباشت اطلاعات در ذهن دانش آموزان و پرداختن به مفاهیم ذهنی و محفوظات کار درستی نیست. هم اکنون بعضی از مراکز آموزشی هم به این موضوع توجه جدی نشان داده اند. توجه شما را به برنامه ای (بتر) یک مدرسه جلب می کنم که در شروع سال تحصیلی در مدرسه نصب کرده بودند:

والدین محترم:

- درس فرزندان شما به زودی آغاز می شود.
- می دانیم شما برای اینکه فرزندان بتوانند به خوبی از عهده امتحانات برآیند، چقدر اضطراب دارید.
- اما در نظر داشته باشید که در بین این دانش آموزان یک هنرمند وجود دارد که نیازی به دانستن ریاضیات ندارد.
- یک کارآفرین وجود دارد که نیازی به درک عمیق تاریخ یا ادبیات انگلیسی ندارد.
- یک موسیقیدان وجود دارد که کسب نمرات بالا در شیمی برایش اهمیتی ندارد.
- یک ورزشکار وجود دارد که آمادگی بدنی برایش بیش از درس فیزیک اهمیت دارد.
- اگر فرزندان نمره عالی کسب کرد، عالی است. در غیر این صورت لطفاً اعتماد به نفس و شخصیتش را از او نگیرید.
- به آن ها بگویید مشکلی نیست. آن فقط یک امتحان بود. آن ها برای انجام چیزهای بزرگ تری در زندگی به دنیا آمده اند.
- به آن ها بگویید فارغ از هر نمره ای که کسب کنند، شما آن ها را دوست خواهید داشت و آن ها را قضاوت نخواهید کرد. یک امتحان یا نمره پایین نباید آرزوها، استعدادها و اعتماد به نفس آن ها را فدا کند.
- و در پایان لطفاً فکر نکنید که فقط دکترها و مهندسا می توانند انسان های خوشحال و خوشبخت روی زمین باشند.

و در آخر چند پیشنهاد

۱. تهیه و تدوین تقویم اجرایی مبتنی بر برنامه های سالانه برای جلسات و برنامه های دفتر مرکزی.
۲. استقرار یک سامانه پیشنهادها با سازوکار مشخص، به منظور استفاده مستمر از نظرات و تجربه های عواملی که در صحنه مدرسه ها مشغول کارند و در متن برنامه ها قرار دارند.
۳. فراهم آوردن زمینه اقدام پژوهی در مدرسه ها با هدایتگری مجتمع آموزشی، به منظور شناسایی مشکلات و یافتن راه حل مناسب برای آن ها.
۴. بازنگری ساختار اداری در دفتر مرکزی و همین طور ساختار اداری مدرسه ها.
۵. جدی گرفتن آموزش خانواده.
۶. استفاده بهتر از بعضی از فرصت ها به ویژه سالروز تولد و شهادت امام جواد (ع). علاوه بر موارد گفته شده، ضمن تشکر از زحمات مسئولان مجتمع پیشنهاد می کنم کارشناسان محترم با حضور فعال در مدرسه ها، کارکنان آموزشی و پرورشی مدرسه ها را بیش از پیش همراهی کنند تا هم دقیق تر در فرایند اجرای فعالیت ها قرار گیرند و هم با راهنمایی های خود زمینه تحقق شعار «بهبود مستمر» را بهتر فراهم آورند. □